

1968

U NÁS POMÁHALI TAKY

www.pribehybezpravi.cz

JSNS.CZ

POŘADATEL: ČLOVĚK V TÍSNI // ŘEDITEL PROJEKTU: KAREL STRACHOTA // AUTOŘI FOTOGRAFIÍ: JAROMÍR ČEJKA, BOHUMIL DOBROVOLSKÝ, LIBUŠE KYNDROVÁ, VLADIMÍR LAMMER, MILOŇ NOVOTNÝ, ALENA ŠOURKOVÁ, VÁCLAV TOUŽIMSKÝ A DALŠÍ // AUTOR TEXTŮ: PETR BLAŽEK // GRAFIKA: >D< MOWSHE
NA PŘÍPRAVĚ SE DÁLE PODÍLELY: KATEŘINA SAPAROVÁ, IVANA VRÁNKOVÁ, DANA KYNDROVÁ, TEREZA PELECHOVÁ, LINDA ŠILINGEROVÁ A ANETA KOČÍKOVÁ

Projekt podpořili:

Hlavní mediální partner:

LEPŠÍ ŠKOLA
PRO VŠECHNY

aoba
kuos
NADAČNÍ FOND

Jan Barta
Dušan Šenkypl
David Holý

Libor Winkler

Martin Hájek

Květa a Šimon Vostrý

Česká televize

Ondřej Fryc

LIVESPORT

KLADNÉ
NULY

nf
nzc

Jaroslav Beran

accace

RENOMIA

PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA

Fond
Kinetografie

Norway
grants

PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ

SEZNAMUJEME ŽÁKY S ČESKOSLOVENSKÝMI DĚJINAMI

Česká společnost má za sebou desítky let života v diktaturách. Navzdory této zkušenosti jako by se z ní vytrácelo vědomí, že současná svoboda není samozřejmá, ale je třeba ji chránit. Právě proto vznikl v roce 2005 vzdělávací projekt Příběhy bezpráví, který žákům a studentům tuto dobu nesvobody přibližuje. Školám nabízíme dokumentární i hrané filmy a další materiály vhodné k výuce dějepisu.

19 LET PROJEKTU PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ

Dokumentární filmy, debaty s pamětníky a historiky, knihy a metodické příručky, výstavy a semináře pro učitele, studentské týmové projekty a kampaně

42 LAUREÁTŮ CENY PŘÍBĚHŮ BEZPRÁVÍ

Studentská porota uděluje Cenu Příběhů bezpráví za odvážné postoje a činy v době komunistického režimu.

92 DOKUMENTÁRNÍCH A HRANÝCH FILMŮ

K výuce moderních československých dějin mají uživatelé na portálu JSNS.CZ k dispozici přes devadesát krátkých i celovečerních filmů.

262 STUDENTSKÝCH TÝMŮ

Mladí lidé v rámci projektu Z místa, kde žijeme vyhledávají pamětníky komunistické perzekuce a zaznamenávají jejich příběhy.

10 240 PROJEKČÍ

V RÁMCI MĚSÍCE FILMU NA ŠKOLÁCH

Stovky základních a středních škol organizují vždy v listopadu projekce tematicky vybraných filmů a debaty s pamětníky, filmaři a historiky.

PŘES 4000 ZAPOJENÝCH ŠKOL

Všichni uživatelé registrovaní na portálu JSNS.CZ mají přístup k audiovizuálním lekcím. Kromě filmů je tvoří aktivity do hodin a doprovodné materiály, které vznikají ve spolupráci s vyučujícími a historiky.

456 661 ŽÁKŮ A STUDENTŮ

Téměř půl miliónu mladých lidí se díky našim projektům osobně setkala s pamětníky komunistického bezpráví.

www.pribehybezpravi.cz

Člověk
v tísni

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRÁVÍ

Projekt Příběhy bezpráví
je součástí vzdělávacího programu
JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
organizace ČLOVĚK V TÍSNI

U NÁS POMÁHALI TAKY

Dobrá dokumentární fotografie se rozpozná podle toho, zda dokáže přiblížit slovem obtížně sdělitelnou dobovou atmosféru, emoce a pocity. Všechny snímky, které můžete vidět na této výstavě, vznikly během okupace Československa v srpnu 1968. Jednalo se o největší vojenské pohyby v Evropě po druhé světové válce. Jejich cílem bylo zastavit demokratizační proces v zemi, která patřila do sovětského impéria. Nebylo to poprvé, kdy Moskva nasadila armádu proti svému neposlušnému satelitu. V roce 1953 na její pokyn vyjely tanky proti protestujícím dělníkům ve Východním Berlíně a o tři roky později sovětské jednotky utopily maďarskou revoluci v krvi. Invaze do Československa se v roce 1968 navíc zúčastnily i polské, maďarské, bulharské a východoněmecké jednotky, byť poslední jmenované z obavy z nepříjemných reminiscencí na 2. světovou válku pouze symbolicky. Jejich cílem bylo udušení pražského jara, jak se již tehdy říkalo nadějným politickým změnám v Československu.

Započaly v lednu 1968, kdy byl do čela Komunistické strany Československa zvolen Alexander Dubček. Jako svůj program vyhlásil provedení rozsáhlých reforem a odčinění křivd minulosti, včetně rehabilitace politických vězňů či odstranění cenzury. Tato hesla vyvolala mezi občany spontánní nadšení. Oživení občanské společnosti však následně znepokojilo domácí konzervativce a jejich sovětské ochránce. Diplomatický tlak Kremlu a jeho spojenců nebyl úspěšný a nakonec byl vystřídán vojenským řešením. V noci na 21. srpna 1968 bylo Československo obsazeno vojsky pěti států Varšavské smlouvy. Několik československých představitelů, včetně prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka, bylo uneseno do Sovětského svazu. Invaze současně vyvolala celonárodní odpor, díky němuž se okupantům nepodařilo ustavit kolaborantskou vládu. Z nepříjemné situace dostal

okupační síly až prezident Ludvík Svoboda, který byl veřejností chybně vnímán jako jedna z reformních tváří, ačkoliv ve skutečnosti zastával konzervativní postoje. Spolu s několika vybranými politiky odjel do Moskvy a přesvědčil unesené představitele KSČ, aby podepsali kapitulaci dohodu, na jejímž základě začal postupný návrat k autoritativnímu modelu vlády. Sovětské jednotky zůstaly v Československu přes sliby Kremlu více než 22 let. Poslední sovětský voják odešel z Československa 27. června 1991, tedy teprve rok a půl po pádu komunistického režimu.

Na fotografiích je zachycen dramatický střet dvou odlišných světů, který měl v československých ulicích různou podobu. Od nechápajícího úžasu nad nečekanou apokalypsou přes zoufalou snahu prostých občanů vysvětlit okupačním vojákům nevysvětlitelné až po aktivní odpor mladé generace, který přinesl v Praze, Liberci, Brně, Bratislavě, Košicích a dalších městech řadu tragických obětí. Proti sobě na ulicích stáli na jedné straně okupační vojáci a na straně druhé civilisté, neboť československá armáda zůstala na pokyn politického vedení v kasárnách a nepostavila se invazním jednotkám na odpor. V důsledku okupace zemřelo jen do prosince 1968 celkem 108 lidí, přibližně 500 bylo těžce a stovky lehce zraněno.

Srpnová okupace se stala prožitkem, který formoval postoje několika generací.

Petr Blažek, historik

www.pribehybezpravi.cz

Člověk
v tísni

JSNS.CZ

PRÍBEHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALI TAKY

foto Václav Toužimský / Liberec

V Liberci bylo během prvního týdne okupace usmrceno nebo utrpělo smrtelná zranění celkem devět osob, z toho dvě v podloubí domu, které 21. srpna 1968 zdemoloval sovětský tank.

Člověk
v tísni

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

archiv Aleny Šourkové / Praha

Proti okupaci vystupovali i starší občané, kteří se snažili přesvědčit sovětské vojáky o nesmyslnosti invaze do Československa. Žena na snímku drží fotografii prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou a prvním tajemníkem ÚV KSČ Alexandrem Dubčekem.

www.pribehybezpravi.cz

foto Jaromír Čejka / Praha

Sovětská reklama v praxi.
Okupační technika na pražském Náměstí Republiky stojí pod nápisem
„Z PRAHY DO MOSKVY V SOVĚTSKÝCH VAGÓNECH – POHODLNĚ – BEZPEČNĚ – VČAS“.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto ČTK, autor neznámý / Praha

Do Československa přijelo okolo 6 300 invazních tanků, které se v prvních dnech srpnové okupace objevily v centru většiny měst. Brzy je následovalo asi 750 000 vojáků. Po listopadu 1968 zůstala na našem území už pouze sovětská armáda v odhadovaném počtu okolo 150 tisíc osob zhruba v třiatřiceti lokalitách.

www.pribehybezpravi.cz

foto Libuše Kyndrová / Praha

Nejvyhrocenější situace byla první den okupace v okolí budovy Československého rozhlasu na Vinohradské ulici v Praze. Zemřelo zde několik osob a desítky dalších byly vážně zraněny.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto Jaromír Čejka / Praha

Nápisy na zdech patřily k hlavním formám odporu proti okupaci. Některé z nich měly ironický obsah. V Karlíně kdosi informoval, že Sovětský svaz je vzdálen 600 km a na Sibir je to 6571,5 km.

www.pribehybezpravi.cz

foto Jaromír Čejka / Praha

Improvizované barikády v pražských ulicích měly z vojenského hlediska pouze symbolický charakter. Československá armáda zůstala v kasárnách.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

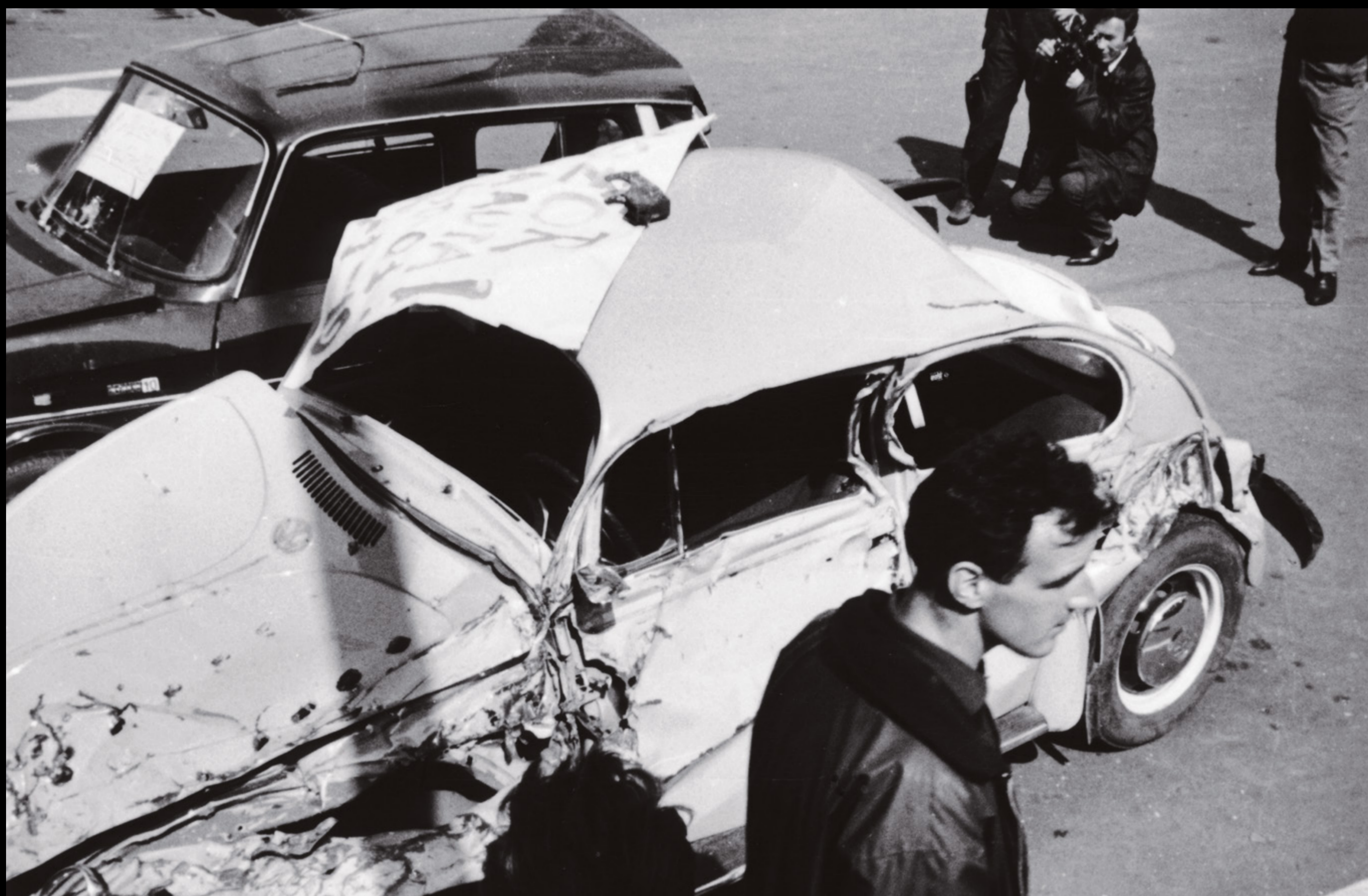

foto Jaromír Čejka / Praha

Část obětí srpnové okupace zemřela na následky dopravních nehod způsobených okupačními vojáky. Jen od srpna do prosince 1968 zemřelo při těchto nehodách 55 osob.

foto Bohumil Dobrovolský / Praha

Boj o rozhlas byl bojem o nejrozšířenější a nejrychlejší médium té doby.
Na rozdíl od televize byly rozhlasové přijímače v každé domácnosti.
Právě z rozhlasu získávali občané nejaktuálnější informace.

Člověk
v tísni

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto Jaromír Čejka / Praha

Nápis v ruštině (Rusové domů!) na Václavském náměstí v Praze
vyjadřoval mínění většiny obyvatelstva.

www.pribehybezpravi.cz

foto ČTK, autor neznámý / Ostrava

Ostravu obsadily 21. srpna 1968 polské tanky, které měly pro vzájemnou identifikaci namalovány na pancíři bílé pruhy.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto Jaromír Čejka / Praha

Jen za první den okupace zahynulo 58 československých civilistů.
Do konce roku 1968 to bylo celkem 108 lidí.

www.pribehybezpravi.cz

foto Jaromír Čejka / Praha

Václavské náměstí v Praze 21. srpna 1968. V pozadí budova Národního muzea, jejíž fasáda byla poškozena střelbou sovětských vojáků. Díry po kulcích jsou dodnes dobře viditelné.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto Jaromír Čejka / Praha

Nápis hlásá jména politiků, kteří se po okupaci snažili o ustavení kolaborantské vlády. V rozporu s přáním většiny veřejnosti neskončili před soudem, naopak se dostali do nejvyšších vládních pozic. Miloš Jakeš se dokonce v roce 1987 stal generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ.

www.pribehybezpravi.cz

foto ČTK, autor neznámý / Praha

Demonstrantům se 21. srpna 1968 podařilo zapálit několik sovětských tanků v okolí budovy Československého rozhlasu poté, co prorazili jejich nádrže.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto ČTK, autor neznámý / Ústí nad Labem

První obětí okupace byl osmadvacetiletý Petr Frídřich. Na předměstí Ústí nad Labem byl smrtelně zraněn krátce po půlnoci z 20. na 21. srpna 1968, když se snažil zastavit projíždějící kolonu sovětských tanků.

www.pribehybezpravi.cz

foto Miloň Novotný / Praha

Spontánní demonstrace na Staroměstském náměstí v Praze 21. srpna 1968. Mladí lidé v čele průvodu nesli portréty politiků Ludvíka Svobody a Alexandra Dubčeka, kteří o několik dnů později podepsali v Moskvě kapitulaci dohodu.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto ČTK, autor neznámý / Praha

Okolí budovy Československého rozhlasu připomínalo válečné bojiště. Naprostou většinu demonstrantů zde tvořila mládež, která místo ve škole trávila střední den na ulicích.

foto Vladimír Lammer / Praha

Rozdrčené pražské jaro. Václavské náměstí v Praze 21. srpna 1968.

Člověk
v tísní

JSNS.CZ

PŘÍBĚHY
BEZPRAVÍ

U NÁS POMÁHALY TAKY

foto ČTK, autor neznámý / Praha

Pomník sv. Václava v Praze pokrytý protiokupačními nápisy. Obdobně jako v jiných historických okamžicích 20. století se i v srpnu 1968 stal místem, kde se scházeli lidé protestující proti bezpráví.